у нашій alma mater, де завдяки їм самим і у них же самих твориться своєрідний «мистецький Ватикан» зі своїми поглядами на життя, власними творчими виявами, презентаціями та обговореннями кращих проектів. Високі вимоги до завдань, плідна праця та вимогливість до себе з боку студентів дають багаті плоди, які гідно представляють майстерню графічного дизайну професора В. Шості на виставках і, як правило, займають призові місця. Його майстерня – це сім'я, де панує довіра, любов до ідеалів краси та надія у кращі дні, задля майбутнього. Це цілком закономірно, що працелюбність студентства, молодечий запал та творчі амбіції витворюють міцний стержень досконалості. Але найголовніше те, що студенти-дизайнери мають змогу перевірити свій професійний рівень на реальних конкурсах та виховувати у собі здатність професійно творити.

Віталій Шостя – визнаний мистець та педагог, Він – стверджує ідеали дизайну в Україні, Він – незалежний у своїй творчості, Він – майстер, що бездоганно володіє сучасним арсеналом пластичних засобів, Він – врешті, благородний український інтелігент-патріот, що виховав не одне покоління художників-дизайнерів.

Професор В. Шостя немов «хрещений батько» навчає, напучує на майбутній мистецький шлях молоде пагіння вкладаючи усі свої сили, досвід та професійність задля формування нового мейнстріму графічних дизайнерів в Україні. Його справа свята, адже цим він і живе, заради цього він ходить до НАОМА уже більше сорока років. Дай Вам Боже здоров'я пане професоре за Вашу благородну справу – ствердження процвітання графічного дизайну в Україні, ми Вами пишаємося, а держава має велику гордість презентаціями Ваших творчих ідей на міжнародних імпрезах!

Високий рівень творів В. Шості засвідчують публікації у періодичних дизайнерських журналах Словаччини, Японії, Фінляндії.

Його твори знаходяться в музеях України, Фінляндії, Польщі, Чехії, Словаччини, Бельгії, Франції, США, Мексики, Китаю, Японії... Ми плекаємо велику надію на те, що найближчим часом зможемо побачити у європейських музеях плакату твори учнів Маестро Шості.

Любов ДРОФАНЬ,
кандидат філологічних наук

«БІЛА ДІВЧИНКА»-ЛЕГЕНДА: ЛІТЕРАТУРНА ВЕРСІЯ

Л. Дрофань. «Біла дівчинка»-легенда: літературна версія. Досліджується життя і творчість художниці, яка родом з України, Марії Башкирцевої крізь призму однойменного біографічного роману-есе Михайла Слабошпицького.

Ключові слова: художньо-біографічний твір, перепрочитання щоденника, мистецькі полотна.

Л. Дрофань. «Белая девочка»-легенда: литературная версия. Исследуется жизнь и творчество художницы, родом с Украины, Марии Башкирцевой через призму одноименного биографического романа-эссе Михаила Слабошпицкого.

Ключевые слова: художественно-биографическое произведение, перепрочтение дневника, художественные холсты.

L. Drofan. «The white girl» – legend: literature version.
The life and works of Maria Bashkirtseva, an artist, born in Ukraine, are investigated through the prism of the autobiographical novel-essay by Mikhailo Slaboshpitsky.

Key words: autobiographical work of art, re-reading of the diary, artistic canvases.

Чому ця русокоса дівчинка біла? Надто вона любила цей колір. Уявімо на мить таку картину. Бруківкою найбільшої площі Ніцци під час карнавалу гордовито ступає юна манірниця Марія Башкирцева. Її, вбрану в усе біле, супроводжує родинний почт матері й тітки. Та подумки вона уже лине в Париж, де неодмінно має стати знаменитою співачкою. Сповнена далекосяжних амбіцій, вона поки що і не здогадується про своє інше призначення – малярство.

Фото Марії Башкирцевої

Так, крок за кроком перед нами розгортається цікавий і неординарний життєвий сюжет – від гарматного салюту в полтавському селі Гавронці на честь народження доньки до прощання з нею, коли в жалобі все навколо пройняте білим світлом – білі квіти на білому оксамиті труни, біла колісниця, в яку впряжено шестеро білих коней. Стаємо свідками багатьох подій, розмов, історій, знайомимося з багатьма видатними особистостями. А ще читаємо сторінки щоденника, де не лише наївне дівоче самовихваляння, а й влучні характеристики, тонкі спостереження, плани, реалізація яких вимагала десятки життів, врешті самозречення в ім'я мистецтва. Вона облишила його писати за одинадцять днів до смерті, зафіксувавши в ньому останню фразу: «Мені важко підніматися сходами». Ті ж одинадцять днів не дожила вона до свого двадцятичотириліття.

Йдеться про роман-есе Михайла Слабошпицького «Марія Башкирцева (Життя за гороскопом)» [1], твір, що в оновленому варіанті з'явився друком до 150-річчя з дня народження видатної мисткині (1858–1884), нашої знаменитої землячки. Слабошпицький – автор-інтелектуал, який плідно працює в жанрі біографічного роману. З-під його пера вийшли твори, які викликали в українському суспільстві значний резонанс. Вони з успіхом заповнюють лакуни в інформаційному просторі, відкривають широкому читачеві малознані імена. Згадаймо насамперед його книжку «Українець, який відмовився бути бідним» про канадійця українського походження Петра Яцика – мецената, подвижника, зрештою багату людину. Це не просто художньо-біографічний твір – це своєрідний підручник успішності, бізнесу, а також наполегливості, чесності. Наступні твори – це портрети сучасників і людей, віддалених у часі: «Не загублена українська людина», «Приватна справа дисидента в науці» (про сучасного лікаря-невропатолога Володимира Берсенєва), «За гамбургзьким рахунком» (про феномен письменника Павла Загребельного), «Поет із пекла» (про письменника Тодося Осьмачку, за цей твір автор удостоєний премії ім. Тараса Шевченка), «Веньямін літературної сім'ї: Олекса Влизько та інші». Ми маємо можливість завдяки Михайлові Слабошпицькому дізнатися і про самобутнього народного митця Никифора Дровняка із Криниці, і сучасного художника Рафаеля Багаутдінова, оригінальні доля і талант якого хвилюють наших співвітчизників.

Робота над романом-есе про Марію Башкирцеву вимагала від автора дослідницьких і кропітких студіювань першоджерел, розшуків в архівах забутих документів, вивчення усіх можливих фактів, які тою чи іншою мірою дотичні до біографії, стосуються творчого процесу або проливаються світло на певні історичні події [2]. «Прагнучи якнайближче стояти до фактів біографії художниці, я все ж був далекий од наміру написати скрупульозно достовірну в кожному факті, канонічну наукову біографію. Я створив свою версію цього життя. А задля найкращого її вираження слугує саме роман, що його небезпідставно прийнято вважати найуніверсальнішим жанром літератури», – написав Михайло Слабошпицький у післямові до видання.

Твір про Марію Башкирцеву, за авторським визначенням, належить до жанру роману-есе. Зробимо невеличке літературознавче дослідження. Зазвичай, есе – це невеликий прозовий твір, який трактує приватну тему, передаючи індивідуальні враження і думки. Тому й есеїстичному стилю притаманні образність, афористичність, підкреслена суб'єктивність. «Досліди» Монтеня є прикладом самостійного літературного жанру есе, що став класичним у XIX с. у французькій літературі (історико-літературні етюди Ш. Сент-Бева «Бесіди по понеділках» та «Нові понеділки», 7-томна серія Ж. Леметра «Сучасники»), у XX ст. в англійській літературі (Х. Бел-

лок, Е. Льюкас), та в іспанській літературі (Х. Ортега-і-Гасет). Біографічний роман є жанровим різновидом роману, в центрі опису якого життя певної історичної особи. Хоча біографічний роман спирається на документи, все ж значна роль у ньому відводиться художньому домислу, який белетризує твір, нерідко заповнюючи прогалини у біографічних даних. Широко відомі чудові зразки світової біографічної романістики. Назвемо хоч би деяких авторів: Плутарх («Порівняльні життєписи»), Андре Моруа («Літературні портрети»), Анрі Перрюшо (романи про Ван Гога, Сезанна, Тулуз-Лотрека), Стефан Цвейг (монументальна біографія Бальзака), Ян Парандовський («Король життя» про Оскара Уальда), Роландо Крістофанеллі («Щоденник Мікеланджело полум'яного»), Генріх Манн («Молодість короля Генріха IV»), Девіс Вейс («Величне і земне»), Ярослав Івашкевич («Шопен»), Іван Аксаков («Біографія Тютчева»), Леонід Борисов («Чарівник із Гель-Гью», «Жуль Верн»), Емілій Міндлін («Незвичайні співрозмовники»). В українській літературі цей жанр був менше розроблений, все ж можна виокремити таких авторів ХХ ст. Це насамперед Віктор Петров – засновник жанру романізованої біографії («Романи Куліша», «Аліна й Костомаров»), Іван Пільгук («Немеркнучі легенди»), Юрій Хорунжий («Злет і заземлення Григорія Полетики», «Борвій», «Людям мила»), Роман Іваничук («Четвертий вимір», про кириломефодіївця Миколу Гулака), Анатолій Дрофань («Буремна тиша», про Степана Васильченка), Валерія Врублевська («Соломія Крушельницька»), Роман Андріяшик («Сторонець», про Юрія Федьковича), із новітніх письменників Юрій Андрухович («Дванадцять обручів», про Б.-І. Антонича у 6-му обручі). Нині плідно працює в цьому виді творчості історик і письменник Віктор Савченко («Павло Скоропадський – останній гетьман України», «Симон Петлюра», «Махно»). Але в українській літературі, на відміну від французької (П. Валері, А. Моруа), роман-есе як жанровий різновид розроблено вперше.

М. Слабошпицький ставить перед собою надзавдання – він, здається, прагне стати сучасним Моруа в українській літературі. Романи Слабошпицького – це особливий світ, світ, зітканий із цікавих персонажів, наших реалій і загублених у мороці часу подій, забутих і добре знаних імен, підсвідомих і свідомих мотивів, душевних порухів і страждань. Зрештою, можна говорити, що всі його романи утворюють єдиний цикл – цикл біографічної романістики. Автор лишається великим маестро духовного життя, він просто грається своїм мистецтвом передавати глибину і неспокій очікування, збентеження і самовихваляння – всі грані духовно багатої особистості, свідомого і несвідомого.

Голос автора-оповідача надто сильний у романі про Марію Башкирцеву. Він відмовляється від позицій об'єктивності, а тому вже не може бути анонімним і всюдисущим. Він не самоусувається, а розмірковує над глибинною сутністю життя, що стає своєрідним тлом для подальшої розповіді: «Багато що на світі було б не так, якби воно складалося інакше. Уявляти, як би й що вийшло, завжди легше, аніж зрозуміти, як, що і чому вийшло. Бо людське життя завжди складніше за всі ті події, що в ньому вмістилися, і за зовнішню логіку перебігу тих подій. Бо в глибині кожної з них може поставати навіть інший, аніж потім нам здається, зміст, стертий і знівельований пізнішими подіями та обставинами. Суперечності людського життя, коли поновлювати його ретроспективно, вже знаючи фінал і все те, що було найвизначальнішим, відходять на другий план, значно спрощуючи цим загальну картину, збіднюючи наше уявлення про ту нелегку боротьбу, яку почасти вела людина сама з собою, прагнучи вибороти себе таку, якою їй хотілося бути наперекір усім несприятливим обставинам». Окрім того, занурюється у психологічні настрої і переживання своєї героїні, якоїсь миті зливаючись з нею, стаючи її другим «я»: «Марія захопилася цим художником (йдеться про її вчителя й друга Жюля Бастьєна-Лепажа. – Л.Д.). Він став її найавторитетнішим навчителем, недосяжним мистецьким еталоном. Свої картини вона співвідносила тільки з його творами, мріяла досягти всього того, чого досяг він... Вередлива і примхлива, звикла до того, що їй, як божеству, поклоняються чоловіки, вона попервах була дуже прикро подивована з того, що Бастьєн-Лепаж не помічає її жіночих приваб, не захоплюється нею. Це вже навіть починає Марію дратувати. Вона намагається погамувати всі свої душевні поривання до нього, щоб поводитися з ним теж офіційно і діловито, як він... Та все ж акторка з неї погана, і справжнє ставлення Марії до Лепажа, безмежне захоплення ним прориваються знову й знову. Вона не може спокійно про нього чути, спокійно на нього дивитися. Бастьєн-Лепаж для неї – все». Дає влучні

характеристики як Марії, так і її оточенню. Але за всієї своєї присутності авторське втручання в текст надто делікатне і, якщо можна так сказати, органічне, а тому дає авторові повне право бути фактично повноправним персонажем і мати власну точку зору, власну медитативну суб'єктивність. Отже, в даному разі варто говорити про рівень інтеграції його суб'єктивних роздумів в об'єктивну семантичну структуру роману. Більше того, оповідач є однією з найцікавіших наративних креацій автора, голос звучить або у ліричних відступах, або у роздумах головного персонажа для їх доповнення чи викриття їх помилковості. А можливо, голос автора звучить у суто медитативній формі, що притаманно романному есе. Утворюється цікавий синтез: одночасно пізнавально-когнітивний та ігровий.

Ще одна цікава лінія, яка є поліфонічною у творі, – визнання самоідентифікації героїні. Питання самоідентифікації раз у раз гостро постає в романі: скільки часу після того, як людина опиняється за межами своєї батьківщини, вона продовжує ототожнювати себе з тією країною, згадуючи той юний образ крізь туман забуття і пізнає чи не пізнає себе. Тобто скільки часу потрібно людині, щоб усвідомити своє роздвоєння, тривожну двозначність ідентичності. Умираючи, Марія просить гавронських вишень. Але вона вже ніколи їх не покуштує. Ідентичність – це не стан, а процес, у якому «я» людини змінюється від образу до образу, від самозради, від варіацій до варіацій, щоб дійти, нарешті, до усвідомлення множинної ідентичності. Ми стаємо свідками жорстокої драми нашого існування, замислюємося над питаннями скороминущості життя, де виявляється наша оманлива впевненість у тому, що ми знаємо себе і інших, замислюємося над ілюзією щодо нашої свободи вибору. І пересвічуємося у тому, що ідентичність – це незліченне перетинання меж, невловимих, але саме вони і лишають слід у нашій пам'яті, у нашій свідомості.

Ми можемо вловити деякі аналогії з біографічними романами Мілана Кундери, де з окремих уривків, розрізнених епізодів створюється цілісна картина [3]. Слабошпицький, користуючись прийомами романічного жанру, блискуче виписує багато різних сцен, які й утворюють подієву канву. Мистецький контекст Франції стає для автора тлом, на якому він порушує проблеми стосунків між людьми, які належать до богемного світу, де присутня і проблема зла, це протистояння добра і зла є поетичною уявою автора і належить до містичності текстів. Це своєрідне духовне есе, де досліджуються найпотаємніші порухи душі героїні. Романтична уява, епічна могутність тексту зливаються в єдине ціле. І ми відчуваємо, як перетікає химерна авторська уява в реалістичний колаж. Тому й перетворюється роман на джерело відчуттів, спогадів, думок. Перед нами іноді оголена людська душа. Автор по-своєму переписав і ніби програв уже відому історію про незвичайну білу дівчинку. Змінюються кадри, гортаються сторінки щоденника… Хаотичні моменти прискорюють розвиток подій. І тому створюється відчуття причетності до цих подій, присутності читача. А відтак і авторської присутності. В цьому і полягає інтертекстуальність роману.

Ми разом з героїнею ніби присутні на Єлисейських Полях на художній виставці, названій Салоном, бачимо й оцінюємо виставлені там картини очима Марії. Разом з нею прикипаємо поглядом до полотна Лепажа «Жанна д'Арк слухає небесні сили». Автор змушує нас зробити і мистецтвознавчий аналіз твору: «У Марії попервах двозначне ставлення до картини. Як точно намальовано праву руку, безсило опущену вниз. А вся постава людини, що напружилася від свого видіння? Та водночас їй здається, що полотно надто задеталізоване, що картині трохи бракує перспективи. Але що довше вдивляється вона в обличчя Жанни д'Арк, то більше й більше захоплюється художником, їй навіть сльози розчулення набігають після погляду в очі Жанни д'Арк». Через кілька розділів знову повертаємося до загадкової постаті Орлеанської діви, автор робить цікавий екскурс в історію. А ще ми присутні у студії Жульєна, де вчитель говорить Марії слова, яких вона найбільше хоче від нього почути: «У вас надзвичайні здібності, ви обдаровані. Вам треба працювати з усіх сил». І тут же звучить іронічний авторський коментар: «Таким людям, як вона, треба постійно повторювати, що вони здібні, і це подесятеряє їхні сили. Вона вже складає план: те, що засвоїли інші в майстерні Жюльєна за три роки, вона має засвоїти впродовж року. Все буде так, як вона хоче, бо інакше бути не може. Навіщо ж тоді жити на світі?!». Також ми принагідно довідуємося про Едуарда Мане й Едгара Дега, Шардена, про Анрі Реньйо – послідовника Ежена Делакруа, про російського художника Федора Васильєва, який рано згас від сухот, про майстерню Мейсоньє…

От такий монтаж епізодів, невимушених діалогів, ліричних відступів, дрібних історичних подробиць дає романістові можливість створити не лише справжнє мистецьке тло, а й у рамках сімейної хроніки викласти візерунки реального світу. Ба більше – побудований на документальних даних і фактах історії, твір набуває епічного характеру, навіть епічних розмірів.

Можливо, це загальнотеоретичні розмисли над структурою тексту, взагалі над історією з'яви цієї книжки у світ. Але вона має бути, і має узагальнитися робота автора в цій царині, у царині біографічних романів. Це своєрідний літературний і мистецький трактат, який реалізує скрупульозний авторський пошук. Але його простота викладу далека від спрощеності, підпорядковані меті сконцентрований стиль, лаконічність, подекуди декламаційно-піднесена, урочиста лексика. Романний простір – це не лише простір для читання, це простір і для думання, розмірковування, і набирання інформації. Отже, створюється інтелектуальний простір і для читача. Звертаючись до історії, письменник збуджує пам'ять, пам'ять поколінь.

Ще про одну деталь варто сказати – це щоденник художниці, який, вмонтований у канву тексту, починає жити власним життям. М. Слабошпицький, зрештою, пропонує нам власне перепрочитання кодів, які подані у цьому надзвичайному людському документі. Це коди і шифри особливої людської долі. Ми стаємо свідками буттєвої химерії – від народження до смерті і всі ті проміжні події, що становлять людську долю і вписуються в наше позасвідоме у формі загальнолюдських символів, архетипів, які посилюються нашою психічною енергією. Вони структурують наше уявлення і відіграють чи не головну роль у формуванні нашої психіки. Прочитуючи роман, ми стаємо свідками уважного самоспостереження Марії, її вагань, тривог, бажання, розпачу, які супроводжуються жорстокими випробовуваннями. Але в цих випробовуваннях вона може сподіватися хіба що на підтримку автора. Марія не боїться проказувати вголос сокровенне, отже, цей роман – своєрідний зріз не лише мистецького життя Франції кінця XIX ст., а й психології неординарної жінки, яка не мирилася з усталеними поглядами сучасного їй суспільства. Її вчинки, сприймаємо ми їх чи не сприймаємо, її особисте розкріпачення дають їй змогу вивищитися над власним середовищем.

Але автор виводить на поверхню питання етичного характеру: діалектичне напруження, навіть жорстокість супроводжують вибір Марії. У тексті спостерігається певна символізація великих внутрішніх мук, розриву свідомого і несвідомого. Для автора характери, стани душі, природні зміни є справжніми романними подіями. Це не просто історія однієї дівчини, це історія особливої людини, навколо якої виникають і розгортаються конфлікти, зрештою зосереджується цілий світ.

Роман про Марію можна прочитати на двох рівнях – це типово романна історія, якою і є її життя (що дуже вигідне для митця), та критичний аналіз історичного контексту мистецької Франції. Подекуди автор віддає належне романтичній уяві, але навіть і при цьому він строго віддає належне біографічній канві. Автор просто залюблений у пошук цікавих фактів і життєвих сюжетів і під його пером вони набувають нового звучання, посилюються нюансуванням ледь не медитативними роздумами. Ми відчуваємо авторське бажання відсторонитися від лінійного осмислення часу, відійти від історичного контексту, щоб художньо переосмислити дійсність. Ми весь час перебуваємо в авторському художньому просторі, іноді відокремленого від реальності, іноді зануреного у автобіографічні моменти. То перебуваємо на боці автора, який не утримується від коментарів, то перебуваємо під впливом вражень, спогадів Марії, перебуваємо у просторі її романтичних мрій, разом з нею усамітнюємося для якогось осмислення. Ми сприймаємо світ крізь призму Маріїних візій. Цей світ чуттєвий, багатий на вловимі і невловимі відтінки тонкої людської душі.

Та роман – не літературний монумент художниці, позбавлений справжнього життя, навпаки – це своєрідне психологічне дослідження збуджує бажання і далі пізнавати незбагненне, чари мистецького шарму, якими володіла Марія. Невпинно збігає Маріїне життя, а читацька уява вже малює образи, випереджаючи час – мистецтво без неї уявляється збідненим. Така незвична її доля. Здавалося, усе було в її житті: і розкіш, і багатство, і попередження будь-яких її бажань, нею захоплювалися, її обожнювали. Серед мигдалевих садів на півдні Франції пройде її дитинство. Вона чутиме плескіт хвиль, відвідуватиме стару Європу: Лондон, Париж, Ніццу. Ледь не кожен музей, жодна картина, спектакль, концерт не пройдуть повз її увагу. Вона усе це оцінюватиме і запише у своєму щоденнику. Спілкування з прекрасним

дало їй друге дихання. Вона готувала себе до кар'єри великої співачки. Але завадив хронічний ларингіт – хвороба, що вкрала її голос. Вона хотіла бути піаністкою, такою як Ліст або Шопен, але і це не збулося. І зрештою, сухоти звели її в могилу. Марія порівнювала себе із свічкою, розрубаною на чотири частини, і яка горить з усіх кінців. Звичайно, така свічка швидко згорала. Вона любила мистецтво до самозречення, до самоспалення і йому фактично й віддала своє коротке, але яскраве життя. Вона догорала як свічка разом із своїм другом Лепажем, який не надовго пережив її.

Найбільше Марію турбувала думка про повне зникнення з цього світу, повне забуття у мороці часу. Вона переймалася такими питаннями, які, здавалося, можуть турбувати лише мудреців. Ну хоча б таке: «Якщо душа відчуває, любить, ненавидить, бажає, якщо, нарешті, одна тільки ця душа змушує нас жити, яким же чином відбувається, що яка-небудь подряпина цього тлінного тіла, який-небудь внутрішній безлад, який-небудь надлишок вина або їжі, яким чином все це зможе змусити душу покинути тіло». Усі мізерії світу відступають перед трагедією долі Марії. Так, у неї було розвинене почуття марнославства, гордині, та ця надзвичайна натура переросла своє середовище, рівень людей, які її оточували. А вони були закохані в неї, вони її просто обожнювали. Купаючись у їхній любові, вона все ж приречена бути самотньою. Її натура виявляла до всього цікавість, виявлявся її потяг до пізнання на такому високому рівні, що це не могло не захоплювати і дивувати її сучасників. Література, музика, живопис, хімія... Вражало в ній усе: і золотаве волосся, і темні очі, що світилися глибиною думки, горіли бажанням усе бачити, чутливі губи, які означували і твердість, і доброту, і замріяність. Цей образ володів таємничим магнетизмом. За красивою зовнішністю відчувалася чоловіча залізна міць, але й давалася взнаки пристрасна дівоча душа. Стільки можливостей відкривалося перед нею. І так раптово устремління обірвалися.

Обривається на цьому і розповідь. І залишається якась недосказаність. Та в цій недосказаності принадна сила. Нам ніби дається простір для власного пошуку, власного думання, власного перепрочитання щоденника, осмислення її творів. Тому, звичайно, мистецтвознавці доскіпливо вивчатимуть її художню манеру, в якій поєдналися реалізм та імпресіонізм. Лепаж своїми творами підготував публіку до сприймання Мане. Башкирцева у своїй творчості була ліричніша і поетичніша.

М. Башкирцева. «Мітинг»

То міф, що її картини були вивезені на батьківщину і загинули в роки війни. В Україні небагато полотен художниці: по одному у Харкові, Дніпропетровську, Сумах, десь два десятки рисунків у Полтаві. У Ніцці, музеї Массена є постійно діюча виставка Марії Башкирцевої, там же стоїть скульптура мисткині, автором якої є Мішель де Тарновський. Захоплено писали про Марію Ілля Рєпін, Ада Негрі, Марина Цвєтаєва, Анатоль Франс, Велемір Хлєбніков.

Її щоденник, що був виданий у 1887 р. у Франції, викликав справжній фурор, це була сенсація, бестселер. Його порівнюють із щоденником братів Гонкурів, де настільки ж яскраво і гранично відверто висловлено історію життя. «Гурток друзів Марії Башкирцевої», громадська організація, що виникла у Франції в 1986 році, взялася за видання автентичного не спотвореного щоденника художниці та коментарів до нього. Вже завершено роботу з підготовки й видання восьми десятків зошитів. У Швейцарії розпочато видання щоденника у шести томах. А загалом рукопис Башкирцевої складає сто шість товстезних зошитів, понад шість тисяч сторінок.

Викликає відчуття подиву її листування з відомим уже тоді тридцятирічним

письменником Мопассаном. Пристрасні листи, сповнені жіночою дотепністю, рясніють посиланнями на авторів минулого і сучасного. Незнайомка завоювала Мопассана: він був зачарований нею, але намагався це приховати. І тому його рядки межували з цинізмом і глибокою сповідальністю. Та письменник розчарував Марію. В його цинізмі вона завбачила образу і написала востаннє, що він не той, кого вона шукала. «Ви не варті мене, – вигукує вона. – Я дуже шкодую про це». На цьому листування обірвалося: за всіх своїх старань Мопассан уже не зміг його відновити.

Найбільше, як було вже сказано, Марія Башкирцева прагнула за будь-яку ціну не канути у забуття. Нині вона повертається до нас, повертається, щоб уже ніколи не зникнути. І великою мірою ми завдячуємо роману про дивовижну художницю. Окремо слід сказати про вишукане поліграфічне оформлення твору, шрифтове його наповнення. Вгадується задум подати книжку у вигляді романтичного щоденника минулої епохи. Органічно доповнюють видання вмонтовані у текст фотографії героїні та багатьох осіб, яких згадано на сторінках роману, кольорові ілюстрації полотен Марії Башкирцевої.

---

1. Слабошпицький Михайло. Марія Башкирцева: (Життя за гороскопом): [Роман-есе] / Михайло Слабошпицький. – К.: Ярославів Вал, 2008. – 238 с.

2. Із значних за обсягом видань, присвячених художниці, можна назвати, хоч би такі: Александров Олександр. Мадемуазель Башкирцева. Подлинная жизнь / Олександр Александров. – М.: Захаров, 2003. – 318 с.; Коснье Колет. Мария Башкирцева. Портрет без ретуши /Колет Коснье. – М.: Терра-Книжный клуб. – 286 с.; Басманов Олександр. Тлеющий разряд: предисл. // Дневник Марии Башкирцевой / Олександр Басманов. – М.: Молодая гвардия, 1991. – С. 5–18. В Україні Марії Башкирцевій присвячувалися окремі статті і розвідки, вміщені в періодичній пресі. Євген Маланюк написав 1927 р. мало знаний в Україні вірш-присвяту «Марії Башкирцевій».

3. Наприклад, модерністський роман Мілана Кундери «Нестерпна легкість буття», зітканого з окремих фрагментів, які утворюють текстову єдність. «Роман, – писав у цьому творі Кундера, – не авторська сповідь, а дослідження того, чим є людське життя в тій пастці, в яку перетворився світ».

Петро НЕСТЕРЕНКО,
кандидат мистецтвознавства

ТВОРЧА СПРЯМОВАНІСТЬ КОЛЕКЦІОНЕРІВ ЕКСЛІБРИСІВ

Збирання екслібрисів, їх колекціонування ставлять за мету в кінцевому результаті дати по можливості повне їх описання. Колекція книжкових знаків на етапах формування, збереження, поповнення, дослідження вимагає від збирачів наполегливої праці, без якої колекціонування виродилося б у звичайне накопичення. Вивчення ж екслібрисів безперервно пов'язане з виходом за межі окресленої сфери з метою залучення суміжних субсфер культури. Враховуючи великий інтерес до мистецтва екслібриса в усьому культурному світі, можна впевнено зазначити, що воно є своєрідним показником інтелектуального рівня певної нації. «Колекціонування взагалі, і екслібрисів зокрема, – один з каналів, за якими здійснюється ознайомлення закордонної громадськості з духовною культурою даної держави, пропаганда її досягнень» [1, с. 25–26]. Ці слова набули особливого значення після падіння залізної завіси, яка відділяла народи колишнього союзу «братніх республік» від цивілізованих країн світу.

Ще на початку XX ст. країною, яка могла пишатися повною енциклопедією своїх книжкових знаків, стала Швеція. Вона, завдяки праці Гарландера, мала опис усіх шведських бібліотек і їх екслібрисів, старих і нових, загального користування і приватних, від найбільших академічних до соціальних і робочих бібліотек, надрукований у двохсот брошурах [2]. На той час Англія мала каталог лише однієї колекції, яка нараховувала 35098 різних книжкових знаків. Це був тритомний каталог колекції лорда Волстона Френкса, який по його смерті в 1897 р. надійшов до Британського музею. У цьому каталозі зазначалося лише ім'я та титул власника. Своє зібрання екслібрисів, яке нараховувало 100 тисяч примірників, сер Френкс заповів Британському музею в Лондоні [3, с. 203]. Відомий дослідник німецького та австрійського